

ATATÜRK'ÜN TÜRK EĞİTİM TARİHİNDEKİ YERİ

Prof. Dr. YAHYA AKYÜZ

Atatürk'ün Türk eğitim tarihindeki yerini ortaya koyabilmek için, başlıca şu konuların incelenmesi gerekir:

- I. Atatürk'ün yetişmesi ve öğretmenleri
- II. Atatürk'ün eğitimimizin durumuna ilişkin gözlem ve teşhisleri
- III. Atatürk'ün eğitimimiz için önerileri ve istekleri
- IV. Atatürk'ün öğretici kişiliği ve eğitim uygulayıcısı oluşu.

I. Atatürk'ün yetişmesi ve öğretmenleri

Atatürk'ün kişiliğinin oluşmasında O'nu yetiştiren öğretmenlerin önemli bir payı vardır.

Bu öğretmenler, Atatürk'ün öğretmenleri olmalarının yanında, bazıları o dönem için çok yeni fikirler ortaya atmışlar, pedagojide yeni uygulamalara girişmişlerdir. Bu nedenlerle, onlar da Türk eğitim tarihinde önemli bir yer tutarlar.

Atatürk, Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere hitaben yaptığı bir konuşmada "ilham ve kuvvetini" geniş ölçüde Askerî Rüştiyedeki Fransızca öğretmeni Nakiyüddin Beyden aldığını söylemiş ve Mutlakiyet dönemi ve o dönemin öğretmenleri için şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Gerçi biz, belki burada bulunanlardan kâffesi (tümü) dünyaya geldiğimiz zaman bu topraklar üzerinde yaşayanlarla beraber kahhar (kahredici, öldürücü) bir istibdadın (zulüm ve baskı yönetimi) pençesi içinde idik. Ağzlar kilitlenmiş gibi idi. Muallimler, mürebbiler yalnız bir noktayı dimağlara yerleştirmeye mecbur tutulmakta idi: Benliğini, her şeyini unutarak bir heyulâya (hayale) boyun eğmek, onun kölesi olmak. Bununla beraber tahattur etmek (hatırlamak) lâzımdır ki, o taziyik (baskı) altında dahi, bizi bugün için yetiştirmeye çalışın hakikî ve fedakâr muallimler, mürebbiler eksik değildi. Onların bize verdiği feyiz (bilim) elbette esersiz (sonuçsuz, ürünsüz) kalmamıştır. Şimdi burada bir zat-ı âliye (yüce, saygıdeğer bir kişiye) tesadüf ettim. O benim Rüştiye birinci sınıfında muallimim idi. Bana henüz iptidâî şeyler öğretirken istikbal (gelecek) için ilk fikirleri de vermişti."

Atatürk, mesleğinde başarılı, mesleğin gerektirdiği özellikleri taşıyan öğretmenlere sahip olmuştur ki bu kendisi ve Türk milleti için büyük bir mutluluktur. Öğretmenleri O'nu çok değişik biçimlerde etkilemiş, O'na çok yararlı bir rehberlik yapmışlardır:

Şemsi Efendi: Atatürk'ün ilk öğretmenidir. Eğitim tarihimizde yeni pedagojik yöntem ve uygulamaları ilk deneyenlerdendir. Öğrencileri, bir üst düzeyde okul olan Rüştiyedeki öğrencilerden daha bilgili yetişiyorlardı. Atatürk'ün dinde bağınazlığa karşı görüşlerinde, yenilikçi fikirlerinde, disiplin duygularının gelişmesinde Şemsi Efendinin öğretim ve uygulamalarının şüphesiz payı vardır.

Yüzbaşı Mustafa Bey: Atatürk'ün, Selânik Askerî Rüştiyesinde Matematik öğretmenidir. Öğrencisinin yeteneklerini sezip O'na Kemal adını takmıştır. Bu şekilde O'nun kendisinden ve arkadaşlarından farklı ve üstün durumunu tesbit etmiş, O'na, daha iyiye, daha güzele doğru gitmek için sürekli bir teşvik nedeni sağlamıştır. Bu çok önemli tarihî olayı, Mustafa Kemal Atatürk'ü sürekli, daha büyük başarı ve faziletler peşinde koşmaya iten bir destek olarak değerlendirmek gerekir.

Yüzbaşı Nakiyüddin Bey: Askerî Rüştiyede Fransızca öğretmenidir ve Atatürk'e "geleceğe ilişkin ilk fikirleri" vermiştir.

Mehmet Asım Efendi: Manastır Askerî İdadisinde Kitabet öğretmenidir ve öğrencisinin askerliğe biraz ters düşen edebiyata fazla kapılmasını engellemiştir.

Topçu Kolağası Mehmet Tevfik Bey: Askerî İdadide Tarih öğretmenidir ve Atatürk'te tarih sevgisi oluşturmuş, O'na tarih alanında yeni ufuklar açmıştır.

Harp Okulundaki başlıca öğretmenleri şunlardır: Fransızca öğretmeni Necip Asım Bey, Talim öğretmeni Rahmi Paşa ve onun maiyetindeki Yüzbaşı Naci Bey.

Harp Akademisindeki başlıca öğretmenleri de şunlardır: Eski Osmanlı Seferleri öğretmeni Ahmet Muhtar Paşa, Napoleon Savaşları öğretmeni Kurmay Binbaşı Refik Bey, Yüksek Matematik öğretmeni Kurmay Yarbay Macit Bey, Tabiye öğretmeni Kurmay Yarbay Nuri Bey...

Harp Okulu ve Akademisindeki öğretmenleri Atatürk'ün özellikle askerlik bilgilerini genişletmesinde etkili olmuşlardır.

Atatürk'ün yetişmesinde, onun özellikle Türkçü görüşlerinin gelişmesinde **Namık Kemal, Ziya Gökalp, Tevfik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul**'un da, ayrıca okuduğu kitapların da etkisi olmuştur.

II. Atatürk'ün eğitimimizin durumuna ilişkin gözlem ve teşhisleri

Atatürk'ün eğitim tarihimizde yer tutma sebeplerinden biri de, O'nun eğitimimize ilişkin gözlem ve teşhislerde bulunmuş, eğitimimizin temel hatalarını görmüş ve milletimize göstermiş olmasıdır. Atatürk acaba neden eğitimimizin geçmişine ve o dönemlerdeki durumuna ilişkin gözlem ve teşhislerde bulunmuştur?

O'nun eğitimimize ilişkin gözlem ve teşhislerde bulunması çocukluk yıllarına kadar gider. O, "çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey mektebe gitmek meselesine aittir" der. Yine şöyle söylemiştir: "Daha çocukken, dersler, kitaplar arasında yuvarlanırken hissederdim ki bu dilin bir şeye ihtiyacı var. O ihtiyacın ne olduğunu, nasıl elde edileceğini bilmezdim; fakat mutlaka bir şey lâzım olduğunu duyardım."

Atatürk, çocukluk ve gençlik yıllarını Osmanlı Devletinin son ve en buhranlı, en çalkantılı dönemlerinde yaşamıştır. Üstelik O, bu çağlarını bir kazan gibi kaynayan Balkanlarda, sonra İstanbul ve ülkenin çeşitli yerlerinde geçirmiş, yıkılmakta olan Devletin çöküş sebeplerini ve kurtarılma yollarını düşünme fırsatı bulmuştur. O, İstiklâl Savaşı ve inkılâpları ile, Türk milletinin yok olmasını önlemiş, yeni bir Devlet kurmuştur. Bütün bu tarihî olaylar, O'nun bir vatanperver ve gözlemci aydın, asker, önder ve devlet kurucusu olarak, sosyal hayatımızın dertlerine ilişkin somut, elle tutulur, açık seçik teşhislerde bulunmasını ve yine somut, açık, inandırıcı, kesin kurtuluş önerileri ve çareleri düşünüp ileri sürmesini gerekli kılmıştır. O şöyle der: "Bir milletin felâkete uğraması demek, o milletin hasta, hastalıklı olması demektir. Bu sebeple kurtuluş, toplumdaki hastalığı tesbit ve tedavi etmekle elde edilir." Yine O, "mazinin hatalarını kökünden temizlemek, düzeltmek" gerektiğini belirtir. Eğitimle ilgili hastalıklar ve hatalar ise, pek tabîî, bunların başında gelmektedir.

Atatürk'ün eğitimimizin durumuna ilişkin başlıca gözlem ve teşhislerini birkaç maddede toplayabiliriz:

1. Toplumumuzda yaygın bir bilgisizlik vardır

"Bu memlekette eskiden beri bilgisizlik devam ediyor. Eski idareler, bu bilgisizliği devam ettirmeyi kendi devamları için gerekli görüyorlardı.

Bu memlekette cehaleti süratle ortadan kaldırmak lâzımdır. Başka kurtuluş yolu yoktur.”

Atatürk'ün bu teşhisi, Namık Kemal'in bir görüşünü hatırlatıyor. O da şöyle yazmıştı: “Devletin en sevindiği şey bilgisizliktir.”

Atatürk'ün, bilgisizlik ve bunun zararları konusunda yaptığı bazı gözlemlerine daha göz atalım:

“Milleti yüzyıllarca başkalarının hırs ve faydalanma aracı kılan en büyük düşmanı bilgisizliktir. Milleti yüzyıllarca kendi benliğine sahip yapmayan, milleti yüzyıllarca kendi hakkında ihtiyatsız bulunduran hep bu bilgisizliktir. Hükümdarların, şunun bunun milleti esir gibi, köle gibi kullanmaları, bütün vatani kendi öz arzuları gibi saymaları hep milletin bu bilgisizliğinden istifade edilmek sayesinde idi. Gerçek kurtuluşu istiyorsak, her şeyden önce, bütün kuvvetimiz, bütün süratimizle bu bilgisizliği yok etmeye mecburuz. Burada bilgisizliği yalnız okuyup yazmak manasına almıyoruz...”

“Biz cahil dediğimiz vakit mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğimiz ilim, hakikatı bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de hakikatı gören hakiki âlimler çıkar.”

“Bu memleketin asıl sahibi ve toplumumuzun esas unsuru köylüdür. İşte bu köylüdür ki bugüne kadar bilgi ışığından yoksun bırakılmıştır.”

“Bir milletin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni okuma yazma bilmezse, bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır.”

2. Eğitim öğretim yöntemlerimiz uygun değildir.

Atatürk, öğrencilik hayatında, baskıya - kısmen serbestiye dayanan, pasif - etkin, nakilci (ve ezberci) - deneyci, akılcı eğitim ve öğretim yöntemlerini bizzat yaşamış, Türk çocuklarının, gençlerinin yüzyıllardır nasıl yetiştirildiklerini ve bunun ne gibi sonuçlar verdiğini incelemiş, gözlemiştir.

Mustafa Kemal, ilk defa, geleneksel ve basit bir öğretim yapan mahalle mektebinde öğrenimine başlamış, birkaç gün sonra buradan ayrılıp Şemsi Efendinin yeni yöntemlere göre öğretim yapan okuluna gitmiştir. O, ilk gittiği ve geleneksel usullerin uygulandığı mahalle mektebini sevmemiştir. Yıllar sonra, subay olarak Selânik'te bulunduğu sırada her iki okulu da ziyaret etmiş, ilk gittiği mahalle mektebinin kapısında kocaman bir kilit görünce, “kapanması isabet olmuş” demiştir.

Şemsi Efendinin yeni pedagoji yöntemlerine göre eğitim öğretim yapan ilkokulunda ve daha sonraki askerî okullarda ise Mustafa Kemal çok iyi yetişmiştir. O, özellikle Şemsi Efendinin okulunda, yeni yöntemlerin ve hecelemede yenilik yapılarak sesleri ve kelimeleri okuma yöntemine geçilmesinin öğrencileri güçlüklerden kurtardığını görmüş, O'nda yıllar sonra alfabe değişikliği fikri ve uygulamasında kanımca bunun da etkisi olmuştur.

Mustafa Kemal, ilkokuldan sonra önce Selânikte Mülki (Sivil) Rüştîye'ye girmiş, burada Matematik öğretmeni ve müdür yardımcısı Hüseyin Efendi O'nu haksız yere dövmüş, vücudunu kan içinde bırakmıştır. Olay, bir disiplinsizlik olayı idi ve Mustafa Kemal'in suçu yoktu. Annesi Zübeyde Hanım, "o senin hocandır, dövebilir" diye teselli etmeye çalışmasına rağmen Mustafa Kemal haksız yere öğretmeninden bile dayak yemeyi hazmedemiyordu. O, öğrencilerin, insanların dayağa maruz kalmasını insanlık haysiyet ve onuruna yediremiyordu. Nitekim bu olaydan sonra o okuldan ayrılıp Askerî Rüştîye'ye kaydoldu.

Bütün bu acı-tatlı tecrübelerden, gözlemler ve incelemelerden sonra Atatürk Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'de, öğretmenlerimizin önünde, Türk eğitim tarihinin en önemli teşhislerinden birini yapmıştır:

"Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, milletimizin gerileme tarihinde en mühim bir âmil (etkili sebep) olduğu kanaatindeyim."

3. Çocuklarımız üzerinde ailenin baskısı vardır

Atatürk, ailelerin çocuklar hakkında yanlış bir tutumuna da ana babaların dikkatini çeker:

"Çoğu ailelerde öteden beri çok kötü bir alışkanlık var: Çocuklarını söyletmez ve dinlemezler, zavallılar lafa karışınca, "sen büyüklerin konuşmasına karışma" der, sustururlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket..."

4. Bir milletin yükselmesi de, alçalması da eğitiminin millî olup olması ile ilgilidir. Bizim eğitimimiz ise millî değildir.

Atatürk, Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlerle yaptığı konuşmada şu çok önemli teşhis ve tesbitte bulunur:

"Terbiyedir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir milleti kölelik ve yoksulluğa terkeder."

"(...) Yeryüzünde üç yüz milyondan fazla İslâm vardır. Bunlar ana, baba, hoca terbiyesiyle terbiye ve ahlâk almaktadırlar. Ne yazık, gerçek şu ki, bütün bu milyonlarca insan kütleleri, şunun veya bunun kölelik ve horlanma zincirleri altındadır. Aldıkları manevî terbiye ve ahlâk onlara bu kölelik zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetini vermemiştir, veremiyor. Çünkü terbiyelerinin amacı millî değildir."

Atatürk, yine aynı konuşmasında şunları söylemiştir:

"Mazide, yüzyıllarca süren Türk devletlerinin devirlerine dikkat ediniz. Türk, kendi ruhunu, benliğini, hayatını unutmuş, nereden geldiği belirsiz bir takım başkanların şursuz vasıtası olmak durumuna düşmüştür. Türk milleti kendi benliğini, kendi dimağını, kendi ruhunu unuttur gibi olmuş ve mevcudiyetiyle, neticesi hor görülüş, esaret olan, karşılıksız köle olmaya giden alçak bir amaca doğru sürüklenmiştir. Millet, ne yazık ki, bu dalgınlık halini çok sürdürdü, bu yüzden de her türlü yoksulluklara ve olumsuz durumlara katlanmalara uğramaktan kendini kurtaramadı. Bütün bu başeğmeleri, aldığı millî olmayan eğitimin kaçınılmaz gereği olduğunu farketmeksizin, sağlam bir terbiyenin etkisi olduğu kanısıyla uyguluyordu. Terbiyenin esası, terbiyenin amacı ve mahiyeti ne büyüktür."

Atatürk'e göre, millî olmayan eğitimimiz, yüzyıllardır süren felâketlerimizin temel sebeplerindendir. Balkanların elimizden çıkma sebebi de, buradaki toplumların dil kurumları ve eğitimleri ile millî şuurlarının uyandırılmış olmasıdır.

5. İstikrarlı eğitim politikamız yoktur.

Atatürk, Osmanlı eğitiminin son dönemleri için 1923'te şu teşhis ve tesbitte bulunmuştur:

"Her Maarif Nazırının, Vekilinin birer programı vardı. Memleketin maarifinde, çeşitli programların uygulanması yüzünden öğretim berbat bir hale gelmiştir."

Ocak 1923'te Eskişehir'de bir maarif müdürü ile konuşan Atatürk, sonra şu açıklamayı yapmıştır:

"Bu, yirmi otuz yıllık maarif müdürü memleketimizin çeşitli yerlerini dolaşmış, dediklerine göre, birbirine zıt bir çok programlar almış, uygulamış ve uygulatmıştır. Çünkü hükümet başına gelen her Nazır, kendine göre bir program yapıyor, onu tamim ediyor, uygulamaya çalışıyor. Bir müddet sonra başka bir Nazır geliyor, onu beğenmiyor, başka bir program uygulatıyor."

6. Eğitimimizin amacı, kendini, hayatı bilmeyen, her konuda yüzeysel bilgi sahibi, tüketici insan yetiştirmek olmuştur.

Atatürk, her Maarif Nazırının başka bir program uygulattığını söyledikten sonra der ki:

“Bütün bu uygulama ve programlar ne veriyordu? Çok bilmiş, çok öğrenmiş bir takım insanlar... Ama neyi bilmiş? Bir takım nazariyatı bilmiş! Fakat neyi bilmemiş? Kendini bilmemiş, hayatını, ihtiyacını bilmemiş, yaşamak için lâzım olan herşeyi bilmemiş ve aç kalmış! İşte, bu öğrenim tarzının uğursuz sonucu olarak denilebilir ki, memlekette aydın olmak demek, çok bilmiş olmak demektir, sefalet ve fakirliğe mahkûm olmak demektir.”

III. Atatürk'ün Eğitimimiz için önerileri, istekleri, talimatları

Türk milleti, Atatürk'ün önderliğinde bağımsızlık mücadelesine girişirken ve Cumhuriyeti kurarken, gençliğin bundan sonra hangi ilkelere, amaçlara, hangi eğitim felsefesi ve dünya görüşüne göre yetiştirilmesi gerektiğinin ivedilikle belirlenmesi çok önem taşıyordu. Gençliğin eğitimi artık eskiden beri süregelen, denenmiş, değersizliği ve hatta zararları kanıtlanmış bir felsefe ve dünya görüşüne göre yapılamazdı. Türk milletini ileri götürecek, insancıl, akılcı yeni eğitim ilkelerine ihtiyaç vardı. Ancak bunu başarmak kolay değildi. Bu işi yalnızca Atatürk yapabirdi ve nitekim O üstlendi. Çünkü O, yukarıda da açıkladığımız gibi, Türk tarihi ve Türk eğitim tarihinden çıkan dersleri çok iyi biliyordu: Osmanlı Devletinde başlıca eğitim kurumları olan medreseler ve sıbyan mektepleri 17. yüzyıldan beri yararsız, yalnızca din ve Arap kültürü veren okullar haline dönüşmüş, yeniliklere cephe alıp taşlaşmışlardı. Medrese zihniyeti matbaanın bile ülkeye girmesini geciktirmiş, Tanzimat döneminde başlayan eğitimde ve çeşitli alanlardaki yenileşme hareketlerini engellemiş, olumsuz etkisini sürdürmüştü. Atatürk, Osmanlı Devletinde yabancı okulların istedikleri gibi at oynattıklarını, azınlıkların, her çeşit etnik toplulukların eğitim yoluyla, iktisaden güçlenip siyasî bakımdan bilinçlendiklerini ve Devleti yıkmaya yöneldiklerini gözlemişti. Atatürk, sadece Türklerin amaçsız, etkisiz, cılız, anlamsız, köksüz bir eğitimin çarkları içinde kaldıkları ve millî benliklerinden habersiz yetiştirildikleri için kendi öz yurtlarında esarete sürüklendiklerini görmüştü...

Atatürk, bütün bu gözlem ve teşhislerle yetinemezdi. Çünkü o, artık yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu ve Cumhurbaşkanı idi. Bu yeni Devlet için yepyeni bir eğitim felsefesi ve politikasını da o tespit etti ve bunu bazan öneriler, bazan da istekler ve talimatlar şeklinde ifade etti. Özellikle de öğretmenlere ve eğitimcilere seslendi.

Bunun nedeni de, O'nun, öğretmenleri gerçek kurtuluşumuzun önderleri olarak görmesi idi. Önce, bu konudaki sözlerini görelim:

"Halâs-ı müstakbelimizin (gelecek kurtuluşumuzun) pişvây-ı mükerrerleri (saygıdeğer öncüleri) olan Türkiye muallime ve muallimleri..."

(15.7.1921'de Ankara'da Maarif Kongresini açarken)

"Bir millet irfan ordusuna malik olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin o zaferlerin payidar (sürekli, kalıcı) neticeler vermesi ancak irfan ordusuyla kaimdir (sağlanabilir) (...) İrfan ordusunun kıymeti de siz öğretmenlerin kıymetinizle ölçülecektir."

(24.3.1923'te Kütahya'da öğretmenlere seslenişi)

"Muallimler! Yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip bulunacaktır."

(25.8.1924'te Muallimler Birliği Kongresi üyelerine seslenişi)

"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmeden, eğiticiden mahrum bir millet, henüz millet adını almak istidadını kazanmamıştır. Ona alelade bir kütle denir, millet denemez. Bir kütle millet olabilmek için mutlaka eğitimcilerle, öğretmenlere muhtaçtır. Onlardır ki bir toplumu hakikî millet haline koyarlar (...) Cumhuriyet sizden yüksek hizmet bekliyor."

(14.10.1925'de İzmir Erkek Öğretmen Okulundaki konuşması)

"Ordularımızın kazandığı zafer, sizin (öğretmenlerin) ve sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanıp sürdüreceksiniz ve mutlaka muvaffak olacaksınız."

(27.10.1922'de Bursa'da öğretmenlere seslenişi)

"Öğretmenlerimizin sayıca yetersizliği, yetişen öğretmenlerimizin değer ve faziletteki yüksekliğiyle ancak telâfi edilebilir."

O'nun yukarıda incelediğimiz gözlem ve teşhislerinden, öneri ve isteklerinin neler olduğu anlaşılabilirse de, bunları ayrıca bazı başlıklar altında ele almak yararlı olabilir:

1. Gelecek nesiller Türkiye'nin bağımsızlığını koruyacak, Cumhuriyeti koruyup yükseltecek biçimde yetiştirilmedir.

"Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile tearuz eden (çatışan) bilimum yabancı anasırla (unsurlarla)

mücadele lüzumu ve efkâr-ı milliyeyi (millî fikirleri) kemal-i istiğrak ile (kendinden geçerek) her mukabil (karşı) fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün kuvayı ruhiyesine bu evsaf (nitelikler) ve kabiliyetin zerki (aşılması) mühimdir."

(15.7.1921'de Ankara'da Maarif Kongresini açarken)

"Çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve herşeyden evvel Türkiye'nin istiklâlîne, kendi benliğine, ananat-ı milliyesine düşman olan bütün anasırla (unsurlarla) mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir."

(1.3.1922'de T.B.M.M. üçüncü toplanma yılını açarken)

"Cumhuriyet fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek seviyeli (karakter ve kişilik sahibi) muhafızlar (koruyucular) ister (...) Muallimler, sizin başarınız, Cumhuriyetin başarısı olacaktır. Yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, idarî inkılâbat (devrimler) sizin, muhterem muallimler, sizin içtimâî ve fikrî inkılâptaki muvaffakiyetinizle teyit olunacaktır (güçlenecektir). Hiçbir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister."

(25.8.1924'te Muallimler Birliği Kongresi üyelerine seslenişi)

2. Eğitim millî olmalıdır

Önceki dönemlerin millî olmayan eğitimini felâketlerimizin temel sebepleri arasında gören Atatürk, yeni Türk Devletinin eğitiminin millî olmasını istemiştir. O, millî eğitimi, Temmuz 1921 Maarif Kongresinde şöyle açıklar:

"Bir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından (boş inançlarından) ve evsaf-ı fitriyemizle (doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle) hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seviye-i millîye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü deha-yı milliyemizin inkişaf-ı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir."

Eylül 1924'te, Samsun'da öğretmenlere seslenirken de, halen milyonlarca müslümanın millî olmayan eğitimleri yüzünden esaret ve sefalet içinde bulduklarını belirttiikten sonra şöyle demiştir:

"Millî terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir gûna teşevvüs (belirsizlik, bulanıklık) kalmamalıdır. Millî terbiye esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zarureti tartışılmaz. Millî terbiye ile inki-

şaf ve ilâ (yüceltmek) edilmek istenilen genç dimağları bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayalî zevaitle (gereksiz şeylerle) doldurmaktan dikkatle kaçınmak lâzımdır.”

Atatürk'ün Mart 1923'de Konya gençlerine hitaben yaptığı konuşma da bize “millî terbiye”nin ne olduğunu anlamakta ışık tutacaktır:

“Aydınlarımız, ‘milletimi en mesut millet yapayım’ der. ‘Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım’ der. Lâkin düşünmeliyiz ki, böyle bir nazariye hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan birşey diğer millet için felâket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mesut ettiği halde diğeri ni bedbaht edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım. Lâkin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız.”

3. Eğitim bilime dayanmalıdır.

Atatürk, bilimin her alanda olduğu gibi eğitimde de bize tek rehber olması gerektiğini söylemiştir. Bu açıdan da o, eğitim tarihimizde yepyeni bir çığır açmıştır.

Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere seslenirken şöyle demiştir:

“Milletimizin siyasî, içtimâî hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır (...) İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin her ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”

Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere bu konuda seslenişi şöyledir:

“Dünyada herşey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak fâslettir, bilgisizliktir, dalâlettir (yolunu sapıtmadır).”

Temmuz 1927'de İstanbul'da öğretmenlere seslenişinde aynı konuyu işler:

“Eski hocalar nasıl dinî esasan hâkim olmuşlarsa, öğretmenler de ilim esasından kazanmaya başladıkları hâkimiyeti sonuca ulaştırmalıydılar.”

Son olarak, 29 Ekim 1933'teki Onuncu Yıl Söylevi'ne değinelim:

“Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müsbet ilimdir.”

4. Eğitim işe yarar, üretici ve hayatta başarılı olacak insanlar yetiştirmelidir.

Osmanlıların duraklama ve gerileme dönemlerinde, Türk gençlerinin en çok rağbet ettikleri meslek **din görevliliği** ve **memuriyet**'tir. Tanzimat'ın eğitimde yenileşme hareketleri içinde de memuriyet ve kâtiplik daha da arzulanan bir meslek haline getirilmiştir. Gerileme ve çökmeye yüz tutma karşısında yöneticiler, aydınlar, toplum silkinip ciddî kurtuluş çareleri arayıp uygulayacakları yerde, aksine gerilemenin önemli sebeplerinden olan memuriyete aşırı önem verme anlayışını sürdürmüşlerdir.

Bir dilekçe sonunda "saygılarımla" diyebilmek için yüz çeşit anlamsız ifade biçimleriyle Türk gençleri meşgul edilmiş, konu zorlaştırıldıkça **önemli** gibi görülmüştür. Öyle ki, gereksiz ifade ve kalıp formülleri öğreten kitaplar Gülbahçesi adıyla öğrencilerimizin önüne sürülmüştür: "Gülşen-i Muharrerat" yani yazışmaların gül bahçesi...

Bütün bunlardan sonra Osmanlı Türklerinin neden memuriyete koştuklarına, ticaret, sanayi ve iş dünyasının Rum, Ermeni ve yabancıların elinde kaldığına şaşılır mı?

Eğitimimizin memur yetiştirdiğini, işe yaramaz, yüzeysel bilgilerle öğrencilerin kafasını doldurduğunu ilk gözleyip dile getirenlerden biri Ali Suavî'dir. O, 1867'de şöyle yazmıştır:

"Eğitim nedir, ne içindir, bunları halkın çoğu bilmiyor. Bunlar anlatılmadıkça, eğitimin zararından başka sonucu olmaz. Biz eğitimi, yüzeysel olarak, cümle ve kalıplar, çekişme ve tartışma formülleri ezberlemek sanıyoruz... Şimdi İstanbul öyle bir hale gelmiş ki, anasından doğan çocuk Devletin hazinesine ağız açıyor ve hiç kimse çocuğunun hakkında Devlet memuriyetinden başka bir düşünce taşımıyor."

İşte Atatürk, gerilememizin önemli sebeplerinden biri olan memur olmaya aşırı düşkünlüğü ortadan kaldırmaya çalışmış ve eğitimimize yeni ve aktif bir insan tipi yetiştirmeyi hedef göstermiştir:

"Terbiye ve tadrise tatbik edilecek usul (yöntem), malûmatı (bilgiyi) insan için fazla bir süs, bir vasıtayı tahakküm (baskı aracı), yahut medenî bir zevkten ziyade maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden amelî ve kabil-i istimal (işe dönük ve kullanılabilir) bir cihaz haline getirmektir".

(1.3.1923'de T.B.M.M. dördüncü toplanma yılını açarken)

"Muallimler! Erkek ve kız çocuklarımızın, aynı suretle bütün tahsil derecelerindeki talim ve terbiyelerinin amelî olması mühimdir. Memleket evlâdı, her tahsil derecesinde iktisadî hayatta âmil (etkin), müessir ve muvaffak olacak surette teşhiz olmalıdır (donatılmalıdır.)"

(25.8.1924'te Muallimler Birliği Kongresi üyelerine seslenişi)

1931'de de şöyle der:

“İlk ve orta öğretim mutlaka insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilmi ve tekniği versin, fakat o kadar pratik bir tarzda versin ki, çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun.”

Özetle Atatürk, yukarıda da ifade ettiği gibi, eğitimin herşeyi biraz bilen fakat hiçbirşeyi iyi bilmeyen, sefâlet ve açlığa mahkûm insanlar değil, üretici, yararlı, hayatta başarılı olacak insanlar yetiştirmesini istemiştir.

5. Eğitim, çocuğa hürriyet vererek, yeni nesillerde fazilet, fedakârlık, düzen disiplin, kendine ve milletimizin geleceğine güven duygularını geliştirmelidir.

Türk eğitim tarihi bize, duraklama ve gerileme döneminin eğitim değerleri ve çocuk yetiştirme uygulamaları arasında korku, umutsuzluk ve karamsarlığın çok önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Bu konular ilk kez, ciddî biçimde II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) bazı düşünürlerimizce ele alınmıştır. Bunlar arasında eğitimci Satı Bey ve Mehmet Âkif gösterilebilir.

Mehmet Âkif, 1912-1913 Balkan Savaşı yenilgisi ve felâketleri sırasında, bu duruma yol açan “hatalarımızı” araştırmıştır. Ona göre, Devletimizin çökmeye yüz tutmasının nedeni, beşikte kulağa fısıldanan, öğretmenler, müderrisler, hocalar, vâizler, yazar ve şairler, devlet adamları tarafından işlenen ve ne yazık ki kabullenilen bir hayat ve eğitim felsefesidir. Bu, dayakla terbiye vermeyi amaçlayan, korkak, ürkek, hareketsiz, kendine ve milletine güven duymayan, milletin geleceğine karamsar bir gözle bakan nesiller yetiştiren bir dünya felsefesidir. En büyük “hatamız” budur.

Atatürk de bu anlayışa karşı çıkmış ve yeni nesillerin nasıl yetiştirilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Temmuz 1921'de Maarif Kongresini açarken şöyle demiştir:

“Yeni neslin donatılacağı manevî vasıflar arasında kuvvetli bir fazilet aşkı ve kuvvetli bir düzen ve disiplin fikri de yer almalıdır.”

Atatürk'e göre, bir çocuğun normal öğretim derecelerinden geçerek okulda yetişmiş olması şarttır ve eğitimde düzen ve disiplin başarının esasıdır.

Atatürk, eski dönemlerin dayağa dayanan düzen ve disiplin anlayışı yerine, sevgiye dayanan bir düzen ve disiplin konulmasını ister. O, çocukların çoğu ailelerde büyüklerin yanında konuşturulmamasının çok yanlış olduğunu belirttiikten sonra şöyle der:

"Tam tersine, çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir. Böylece, hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ileride yalancı ve riyakâr olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık, düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimî düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde, yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Bence bunlar, çocuk terbiyesinde, ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalar. Ancak bu surettedir ki, çocuklarımız memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olurlar."

O, çocuklarımıza ideal (ülkü) aşılmasını ve onların çalışkan olmalarını istemiştir:

"Hiçbir şeye muhtaç değiliz, yalnız tekbir şeye çok ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak. Toplumsal hastahklarımızı tetkik edersek temel olarak bundan başka, bundan mühim bir hastalık keşfedemeyiz; hastalık budur. O halde ilk işimiz bu hastalığı esaslı surette tedavi etmektir, milleti çalışkan yapmaktır. Servet ve onun tabii sonucu olan refah ve saadet yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır."

(Ocak 1923'te gazetecilere yaptığı konuşma)

"Gelecek için hazırlanan vatan evlâdına, hiçbir güçlük karşısında baş eğmeyecek tam sabır ve dayanma ile çalışmalarını ve öğrenimdeki çocuklarımızın anne ve babalarına da yavrularının tahsillerinin tamamlanması için her fedakârlığı göze almaktan çekinmemelerini tavsiye ederim".

Atatürk öğrencilerimizin kendilerine ve milletlerine güven duygusu ile yetişmelerini, asla aşağılık duygusuna kapılmamalarını da ister. 1936'da şöyle demiştir:

"Türkiye Cumhuriyetinin özellikle bugünkü gençliğine ve yetişmekte olan çocuklarına hitabediyorum: Batı senden, Türk'ten çok geriydi. Manada, fikirde, tarihte bu böyleydi. Eğer bugün Batı nihayet teknikte bir yükselme gösteriyorsa, ey Türk çocuğu, o kabahat da senin değil, senden evvelkilerin affolunmaz ihmâlinin bir neticesidir. Şunu da söyleyeyim ki, çok zekisin! Malûm, fakat zekânı unut! Daima çalışkan ol."

Atatürk, sporu da, gençliğin millî terbiyesinin ana unsurlarından sayar.

O, gençliğe kazandırılacak bütün vasıfların ve terbiyenin lâik ve karma eğitim çerçevesi içinde gerçekleştirilmesini ister.

6. Eğitim toplumu cehaletten kurtarmalı, onun bilgi ve ahlâk düzeyini yükseltmeli, kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştirmelidir.

Atatürk, toplumumuzun bilgisizliğini, felâketlerimizin en önemli sebepleri arasında gördüğünden, bilgisizliğin şürtle ortadan kaldırılması gerektiğini her zaman ifade etmiştir. Başlıca istekleri ve gösterdiği hedefler şöyledir:

"Milletimizin saf seciyesi istidat (kabiliyet) ile malîdir (doludur). Ancak bu tabî istidadı inkişaf ettirebilecek usullerle mücehhez (geliştirebilecek yöntemlerle donatılmış) vatandaşlar lâzımdır. Bu vazife de siz muallimlere düşüyor".

(15.7.1921'de Ankara'da Maarif Kongresini açarken)

"Tüm köylülere okumak, yazmak, vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıttak kadar coğrafi, tarihî dinî ve ahlâkî malûmat vermek ve âmal-ı erbaayı (dört işlemi) öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir. Bu hedefe varmak, eğitim tarhimizde kutsal bir merhale teşkil edecektir."

(1.3.1922'de T.B.M.M. üçüncü toplanma yılını açarken).

"Millî ahlâkımız, medenî esaslarla ve hür fikirlerle tenmiye ve takviye olunmalıdır (geliştirilip güçlendirilmelidir)."

(25.8.1924'te Muallimler Birliği Kongresi üyelerine seslenişi)

"Muallimler her vesileden istifade ederek halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, muallimin çocuğa yalnız alfabe okutur bir varlıktan ibaret olmayacağını anlamalıdır."

(7.7.1927'de İstanbul'da öğretmenlere seslenişi)

"İlk işimiz milleti çalışkan yapmaktır."

(Ocak 1923'te gazetecilere yaptığı konuşma)

"Aydınları halk seviyesine indirmekten ziyade, bütün halkı eğitimde aydın olarak yetiştirmek gerekir."

Atatürk Türk kadını ve annenin eğitiminin de önemle alınmasını istemiştir.

IV. Atatürk'ün öğretici kişiliği ve eğitim uygulayıcısı oluşu

Atatürk, eğitimle ilgili teşhislerde bulunmak, öneri ve görüşler ileri sürmekle kalmamış, milletimizin öğretmeni ve eğitim uygulayıcısı da olmuştur.

Atatürk neden bir öğretmen ve eğitim uygulayıcısıdır?

Çünkü o, bir Devlet kurucusu ve Cumhurbaşkanıdır. İlk eğitim bilimcimiz Farabi (870-950), devlet başkanının milletin eğitimcisi olması gerektiğini, onun öğrenme ve öğretmeyi sevmesini, her şeyi kolayca öğretmesini bilmesi gerektiğini söylemişti. İşte Atatürk, tarihimizde pek çok yöneticinin ihmal ettiği bu eğitimcilik görevini en iyi biçimde üstlenmiş, daha sonraki devlet adamlarına da izlemeleri gereken bir örnek olmuştur.

Atatürk, I. Dünya Savaşı yıllarından başlayarak çeşitli vesilelerle öğretmenlere, halka seslenmiş ve eğitimle ilgili konuşmalar yapmıştır. O ayrıca, her zaman okulları ziyarete, derslere girip öğretmenleri izleme ve onlara sorular sormaya, böylece onları bireysel olarak aydınlatmaya da önem vermiştir.

Atatürk, belki de, eğitimin, öğretmenin önemini en iyi anlamış ve anlatmış devlet adamı, devlet kurucusudur. 1921 Temmuzunda, Sakarya Savaşından az önce, bir ara cepheden Ankara'ya dönerek öğretmenlerden oluşan Maarif Kongresini açması ve orada çok önemli bir konuşma yapması bunu kanıtlar. **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesi bu olay için şunları yazmıştır: "Mustafa Kemal Paşa, üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında muallim ordusunun müstakbel (gelecekteki) vazifesiyle meşgul bulunuyor. Bu necip ve ulvî misal (asil ve yüce örnek) Türk tarihinin misli ender bulunan kıymetli hatıralarından biri olacaktır." Kuşkusuz, bu dünya tarihinde de benzeri bulunmayan bir örnektir.

Atatürk 1936'larda Florya köşkündeki toplantılardan birinde, Behçet Kemal Çağlar'a dönerek, "sen çabuk şiir yazarsın, şu içerideki odaya çekil, bende hangi nitelikleri görüyorsan hepsini anlatan bir şiir yaz" emrini verdi. Şair, istenileni yaptı, yarım saat sonra uzun bir şiirle geldi. Atatürk, "oku bakalım" dedi. Şair mısralarını canlı ve hakkını vererek okudu. Atatürk'ün yiğitliği, zaferleri, devrimleri birbir dile getirilmişti. Fakat Atatürk, "olmamış dedi, benim asıl bir niteliğim var ki onu hiç yazmamışsın". Herkes şaşırmişti. Bu yazılmayan niteliği ne olabilirdi? Atatürk, dinleyenleri fazla bekletmeden, "benim asıl kişiliğim öğretmenliğimdir, dedi. Ben milletimin öğretmeniyim, bunu yazmamışsın".

Atatürk gerçekten Kurtuluş Savaşı ve inklâplarını hep bu sabırlı, ikna edici, güven verici “öğretmenliği” sayesinde başarmıştı.

İstiklâl Savaşı zaferle sona erdikten sonra, kendisine, “işte memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz?” diye bir soru yöneltince, Atatürk şu cevabı vermiştir:

“Eğitim Bakanı olarak millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir.”

O, her zaman okul programları ve kitapları ile ilgilenir, bunları gözden geçirirdi.

Atatürk askerlik alanında ve bazı sosyal konularda kitaplar, bazı gazete başyazıları da yazmıştır. Bu da onun araştırmacı ve düşüncelerini yazarak da öğretici bir öğretmen olduğunu göstermektedir.

Atatürk'ün **Başöğretmen** unvanı ile yeni Türk harflerini halka öğretmek için giriştiği çabalar da onun gerçek bir öğretmen, tüm Türk milletinin öğretmeni olduğunu ortaya koymaktadır. O, bu yoldaki çalışmalarını Tekirdağ'dan başlayarak Bursa, Çanakkale, Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla, Kayseri vb. kentlerde sürdürdü. O'nun halka verdiği alfabe derslerinin herbirinde öğretmenlik sanatının incelikleri görülür. Örneğin 15 Eylül 1928'de Sinopta bir okulun bahçesinde halka kara tahtada verdiği derse bakalım. Atatürk önce öğretmenlere, ardından memurlara sonra da halktan bazılarına sesli ve sessiz harfleri öğretti. Bir ara, karşısında duran bir adamı çağırdı.

- Adın ne? Ne iş yaparsın?
- Bekir, Arabacıyım, Paşam.
- Okuman yazman var mı?
- Yok Paşam, senden öğrenmeye geldim.

Elli yaşlarında olan bu adama Atatürk önce A, O, Ö, U, Ü harflerini okuyup yazmasını, sonra da T harfini öğretti. Sonra At ve Ot yazdı. Bekir Ağa heceledi, sonra okudu. Atatürk memnundu. “Bu millet üç ay içinde okuyacak ve yazacak” dedi. Bu olay Atatürk'ün inanılmaz öğretme yeteneğini kanıtladığı kadar, bu anıyı bize ulaştırmanın belirtmediği başka büyük bir gerçeği de ortaya koyuyor. Bu, “görevsel (fonksiyonel) eğitim” denen ve kısaca, kişinin kendi işi, mesleği, uğraşı alanı ile ilgili konulardan başlayarak dil ve okuma yazma öğrenmesi diye tanımlanan ve son 20-30 yıl-

dır çeşitli ülkelerde ve Unesco tarafından üzerinde durulan bir yöntemin Atatürk tarafından yıllar önce bizzat uygulandığı gerçeğidir...

Burada, çok önemli bir konuya değinmek istiyorum: Atatürk'ün nutuk olarak öğretmenlere söyledikleri ve eğitimle ilgili söylevleri tesbit edilmiş ve yayınlanmıştır. Fakat bir de, Atatürk'ün derslerine girdiği öğretmenlerimize söyledikleri vardır. Okulları ziyarete büyük önem veren Atatürk, birçok öğretmenin dersine girmiş, kendisi ders anlatmış, anlatılan dersleri dinlemiş, öğretmenlere, öğrencilere sorular sormuş, kendisi açıklamalar yapmıştır. İşte bu konu çok orijinal olduğu halde, Atatürk'ün eğitim ve öğretmenlerle ilgili yayınlanmış bulunan görüş ve düşüncelerinin çok önemli bir parçası olduğu halde, henüz ele alınmamıştır. Atatürk'ün derslerine girdiği bazı öğretmenlerimiz, anılarını orada burada yayınlamışlardır. Fakat bunların toplanması, biraraya getirilmesi ve henüz yayınlanmamış bulunan anıların da derlenmesi gerekmektedir. Bunuda en iyi, yine öğretmenlerimiz yapabilir. Onlara, buldukları yörelerde, yaşlı, emekli öğretmenleri arayıp bulup Atatürk'le ilgili anıları varsa derlemek düşmektedir. Bu onlar için çok güzel, yararlı ve zevkli bir görev olur. Atatürk Araştırma Merkezi, Millî Eğitim Bakanlığı vb. kurumlar da bu yayınlanmış ve yeni derlenecek anıları topluca yayınlarsa, biz Atatürk'ün sınıf ortamı içinde üzerinde durduğu çok önemli fikirleri de, O'nun nasıl öğretmenlik yaptığını da öğrenmiş oluruz. Başarılı, bazan da başarısız öğretmenlerimizin özelliklerini de daha iyi tanımış oluruz. Nitekim, O, bazı derslerde öğretmenleri beğenmiş, bazılarında beğenmemiştir. Onun bu değerlendirmeleri acaba nasıldır? Bunun da üzerinde durulmalıdır.

Yapılması gerektiğini ifade ettiğim bu orijinal derleme ve yayın çalışmalarının bize çok şeyler öğreteceğini iki örnekle göstermek istiyorum:

Atatürk Kayseri Lisesinde, Abdullah Efendi adında bir Fizik öğretmeninin dersine girmiştir. Öğretmen, sanki sınıfta Atatürk ve arkadaşları yokmuş gibi, son derece tabii şekilde dersine devam eder. Bir ara Atatürk, kara tahtanın önünde durunca, öğretmen, "Paşam biraz çekilin, çocuklar tahtayı göremiyorlar" der. Atatürk büyük bir hayranlık, arkadaşları büyük bir şaşkınlık içindedirler... Zil çalınca kadar Abdullah Efendi dersine devam eder. Demek ki, o, dersinde dersten başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen bir öğretmendi. Dershaneyi bir mabet, dersi bir ibadet gibi gören öğretmen! İşte Atatürk, öğretmen Abdullah Efendiye bunun için hayran kalmıştı.

Atatürk, 1933'de Balıkesir Lisesinde Tarih öğretmeni Kâmil Su'nun dersine girmiştir. Merhum Su, bu değerli anısını yayınlamıştır. Kendisin-

den de dinlemiştim. Dersten sonra müdürün odasında Atatürk öğretmenlere, destan kahramanı Oğuz Han'a tekabül eden Türk hükümdarı Mete ile ilgili bir olayı anlatır. Çin kaynaklarında yer alan bu olay özetle şöyledir:

Mete, babasının yerine geçince, komşu devlet reislerinden biri elçi göndererek ondan çok sevdiği ve çok hızlı koşan atını ister. Mete'nin kurultayı toplanır; üyeler bu onur kırıcı isteğin reddedilmesini, gerekirse savaşılmasını önerirler. Fakat Mete, "nasıl olur da bir atı komşu bir devletten daha değerli tutabiliriz" diyerek atını verir.

Bir süre sonra elçi yine gelir ve Mete'nin karısını ister. Yine derhal savaşmayı öneren Kurultay üyelerine Mete, "nasıl olur da bir kadını komşu devletten üstün tutabilirim" diyerek karısını da verir.

Mete'nin korktuğunu ve kendisinin her istediğini ele geçireceğini sanan komşu hükümdar bu kez sınırdaki kimsenin oturmadığı çorak bir araziyi ister. Kurultay üyeleri, at ve hatun gittikten sonra, küçük, önemsiz, yararsız bir parça toprağın verilmesinde sakınca görmezler. Ama Mete bu kez de onlar gibi düşünmez. "Toprak devletin temeli, milletin malıdır" diyerek, Kurultay üyelerinin başını kestirir ve komşu devletle savaşır, büyük bir zafer kazanır...

Kâmil Su, "Atatürk bu olayı öylesine tatlı, çekici bir ifade ile anlatmıştı ki, hepimiz O'nu büyük bir hayranlıkla dinlemiştik" der.

Bu olayda Mete'nin tutumundan çıkarılması gereken esas sonuç, kânimizce, bu büyük Türk hükümdarının devlet yönetiminde son derece akılcı davrandığı, savaştan ve kan dökülmesinden mümkün olduğu ölçüde kaçındığı, savaşa ancak gerçek millî davalar için ve başka yol kalmadığı zaman başvurduğudur. Atatürk de devlet yönetiminde aynı anlayışa sahipti ve O'nun bu olayı öğretmenlere anlatmasının anlamı büyüktür.

Bu anıların ne kadar önemli ve öğretici olduğu görülüyor. Bunlar gibi daha çok sayıda yayınlanmış ya da yayınlanmamış anıları biraraya getirip yayınlamak şüphesiz öğretmenlerimize çok yararlar sağlayan, kalıcı bir çalışma olacaktır.

Sonuç:

Atatürk, Türk eğitim tarihinde çok önemli bir yer tutar. Çünkü O, bazı aydınlarımızca kısmen farkına varılsa da ayrıntılı, doğru, sistemli, kesin teşhisi konulamayan felâketlerimizin sebeplerini, bunların eğitimle ilişkilerini çok iyi görmüş ve göstermiştir. Bunlardan hareketle O, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti için yeni bir eğitim felsefesi ve politikası benimsemiş ve eğitimimizde, en zor fakat en gerekli atılımları gerçekleştirmiştir.

Atatürk'ün öğretmenlere ve hepimize verdiği görevleri, eğitime gösterdiği amaçları her an hatırimızda tutmamız gerekir. Bunlar akılcı, insancıl, çağdaş, millî bir Türk eğitiminin temel ilkeleridir. Onları unutup savsakladığımız zaman, büyük zararlar göreceğimizde hiç kuşku yoktur. Onları içtenlikle, gereği gibi uyguladığımız zaman ise milletimizin gelişme ve yükselmesi kesinlikle gerçekleşecektir.

Bu nedenle, O'nun eğitimle ilgili gözlem ve teşhislerini, öneri ve isteklerini tekrar tekrar okumak, iyice öğrenmek ve onların gösterdiği doğrultuda hareket etmek, başta öğretmenler, eğitimciler, öğrenciler, devlet adamları olmak üzere herkesin görevidir. Bunu yaparken de çoğu kez yorumlardan kaçınmalıdır. Çünkü Atatürk düşüncelerini çok açık ve anlaşılır biçimde ortaya koymuştur. O'nu doğrudan kendi düşüncelerinden tanımak son derece öğretici ve zevklidir.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, YAHYA: *Türk Eğitim Tarihi* (Başlangıçtan 1985'e), Ankara, 1985, 2. Bs., 462 s.
- AKYÜZ, YAHYA: Atatürk'ü Yetiştiren Öğretmenlerden Birkaçı, *Atatürk Devrim ve Eğitim Sempozyumu* (Nisan 1981), Ankara, 1981, s. 109-122 (A.Ü. Eğitim Bil. Fak. Yay.)
- ATATÜRK'ün *Söylev ve Demeçleri*, Ankara, 1961-1963, 3 C. (Haz. Nimet Arsan). *Türk'ün Altın Kitabı, Gazi'nin Hayatı*, İstanbul, 1928.
- CEBESOY, ALİ FUAT: *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İstanbul, 1967, 174 s.
- FEYZİOĞLU, NEYZİ: Öğretmenin Sorumluluğu ve Toplum, *Milliyet*, 9 Ekim 1978 (Atatürk'ün Kayseri Lisesinde Fizik öğretmeni Abdullah Efendinin dersine girmesi hakkında).
- GÖKSEL, BURHAN: Atatürk'ün Eğitim Konusundaki Görüşleri ve Misak-ı Maarif, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1985, Sayı 3, C. 1, s. 921-958.
- KOCATÜRK, UTKAN: *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1984, 3. Bs., 374 s.
- ÖYMEN, HİFSIRRAHMAN RAŞİT: Atatürk'ün Saygı ile Andığı Öğretmeni Naki Yücekök, *Eğitim Hareketleri*, Kasım-Aralık 1971, c. 17, Sayı 200-201, s. 1-5.
- PASINLER, GALİP: Meslek ve Vazife Âşığı Bir Maarifçi, *Akşam*, 13 Aralık 1938, s. 9 (Atatürk'ün ilk Öğretmeni Şemsi Efendi hakkında).
- SU, KÂMİL: Atatürk Bir Tarih Dersinde, *Bellelen*, Ocak 1981, c. XLV/I, Sayı 177, s. 419-436 (Atatürk'ün Ocak 1933'te Balıkesir Lisesi'nde Tarih dersine girmesi hakkında).
- UNAT, FAİK REŞİT: Atatürk'ün ilk Öğretmeni Şemsi Efendi ve Okulu, *Eğitim*, Mart 1963, c.1, Sayı 3, s.38-42.
- UNAT, FAİK REŞİT: Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştirdiği Devrin Millî Eğitim Sistemi, *Atatürk Konferansları* (Türk Tarih K. Yay.), I, Ankara, 1964 ("Resimler" kısmında Atatürk'ün ilk öğretmeni Şemsi Efendi'nin bir fotoğrafı ve Atatürk'ün çeşitli okullarda aldığı notları gösteren dört adet belge vardır.).
- ÜLKÜTAŞIR, M. ŞAKİR: *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara, 1973.